

ZEMŘEL NESTOR ČESKOSLOVENSKÝCH PSYCHOLOGŮ

Ve věku 95 let zemřel v Brně dne 21. června 1988 nestor československých psychologů univ. prof. PhDr. Vilém Chmelař, DrSc., člen korespondent ČSAV.

Se zármutkem a úctou stojíme před tímto uskutknutým životem a před dilem podivuhodně jednotným v jeho koncepčních záměrech a v jeho výsledcích. Přehlížíme tvůrčí vývoj vysokoškolského učitele a vědeckého pracovníka, život záměrně a systematicky proponovaný do tisíců a tisíců hodin a dnů soustředěné, neokázalé a s mimořádnou pílí konané vědecké, pedagogické a organizační práce.

Střední a starší generace psychologů znala prof. Chmelaře osobně a tak říkajíc důvěrně: nebylo žádné větší psychologické akce, aby se na ní prof. Chmelař nepodílel. Setkávali jsme se s ním jako s univerzitním učitelem a děkanem filozofické fakulty UJEP v Brně, později jako s čelným funkcionářem ČSAV a vedoucím akademického pracoviště, jako s aktivním účastníkem nesčetných vědeckých sympozií, odborných seminářů a vědeckých porad, jako s náročným, ale současně lidsky chápavým examínátorem v různých zkušebních komisích, jako s posuzovatelem disertačních, kandidátských, doktorských a habilitačních prací. Jeho vlastní vědecké práce, vynikající úrovně, z oblasti percepce, pozornosti a jiných kognitivních procesů se objevovaly velmi často na stránkách Československé psychologie (prof. Chmelař byl jedním ze zakládajících členů našeho časopisu a po léta v něm působil jako člen redakční rady a zástupce vedoucího redaktora).

Chmelařův vědecký a organizační podíl na rozvoji moderní československé psychologie byl v minulosti vícekrát obsáhle hodnocen, a to z nejrůznějších aspektů (např. L. Kolářiková - 1952, J. Doležal - 1962, B. Chalupa a R. Konečný - 1972, O. Kolaříková a J. Viewegh - 1977 a 1982, nejnověji pak O. Kolaříková při příležitosti pětadevadesátých narozenin prof. Chmelaře - 1987). Náš příspěvek nechce být pouze jednou z dalších hodnotících studií (které jistě v budoucnosti vzniknou). Spíše se chceme nyní zamyslet nad zakladatelským významem Chmelařovy osobnosti a jeho díla pro československou psychologickou vědu.

Prof. Chmelař patří k zakladatelské generaci moderní československé psychologie. Této generaci — vlastně jen hrstce jedinců, kladoucích základy novému oboru v mimořádně těžkých podmínkách — bylo dáno, aby nejen svým vědeckým dílem, nýbrž i příkladem osobních mravních kvalit a pracovního úsilí vytvářela vysoká a náročná měřítká a vzory pro vědeckou práci těm, kteří si zvolili psychologii za svůj pracovní a životní obor.

Jednoroční studijní pobyt v Lipsku (1922—1923) a vůbec vliv tehdejších moderních proudů v německé psychologii zřejmě rozhodly o tom, že mladý posluchač filozofické fakulty Karlovy univerzity v Praze V. Chmelař se rozhodl stát se nejen profesionálním psychologem, nýbrž že se v této nově se formující a běžnou občanskou a pracovní existenci nezajišťující disciplíně jednoznačně přiklonil k experimentální metodologii. Zakladatelská trojice brněnských psychologů (Rostohar - Chmelař - Kratina) tehdy — ve třicátých letech — vycházela z podnětů celostní a tvarové psychologie. Chmelařovi však byla Gestaltpsychologie (zejména v pojetí tzv. berlínské školy) právě jen odrazovým můstkem k tomu, aby psychologii v Československu systematicky propagoval a budoval na experimentálních základech. V českém prostředí pak vědomě navazoval na experimentální podněty J. E. Purkyně a na empirické pojetí psychologie prof. Krejčího. Ačkoliv měl mimořádně obsáhlé znalosti ze starší i novější filozofie, systematicky, ba přímo s jistou tvrdohlavou zaujatostí odmítal tehdejší tzv. filozofující psychologii. Jen s takovou tvrdohlavostí bylo patrně tehdy možné vytvářet samostatnou psychologickou vědní disciplínu, nezávislou na filozofii. Jak obtížné však bylo udržet a obhájit experimentální a empirickou orientaci nového vědního oboru v českém duchovním prostředí mezi oběma světovými válkami! Silně tehdy působil vliv duchovědně orientované filozofie a historie, psychoanalýzy a bergsonismem utvářené francouzské psychologie.

Poválečná léta (po 2. světové válce) potvrdila správnost Chmelařovy empiricko-experimentální orientace. To už se prof. Chmelař po zásluze stal jednou z vůdčích osobností v psychologii. Pro Chmelařovu vědeckou opravdovost je však příznačné, že se ve složité poválečné situaci v psychologii a jiných vědách bránil (a ubránil) jednostrannému fyziologickému redukcionismu, který byl neústrojně vnášen do psychologie nesprávně pochopenou koncepcí I. P. Pavlova. Vědecký význam Pavlova však prof. Chmelař uznával (pod jeho vedením vznikl v roce 1953 český překlad Pavlovových sebraných spisů).

My všichni, kteří jsme nějakým způsobem spolupracovali s prof. Chmelařem, si zřetelně uvědomuje významný vliv, který měla Chmelařova osobnost na každého z nás jednotlivě i na celou psychologickou obec. Prof. Chmelař byl nenápadný a skromný člověk; současně však projevoval mimořádnou vytrvalost při uskutečňování cílů a záměrů, o jejichž smyslu a ceně byl přesvědčen. V jedné z hodnotících studií byl označen jako životní stratég „drobných krůčků“; skutečně takovým byl. Tento životní postoj byl zřejmě výrazem jeho bytostné životní filozofie: celým svým založením byl vědcem, dychtícím po poznání a současně skromným a moudrým člověkem, který ví, že pokrok člověka je podmíněn drobnou a obětavou prací. Pracovitost profesora Chmelaře byla ohromující, vitalita neumořitelná. O jeho dochvilnosti se vyprávějí legendy (založené však na skutečnosti); nevyskytl se případ, že by prof. Chmelař nesplnil nějaký úkol, k němuž se zavázal, že by promeškal termín nějakého odborného posudku nebo že by se nedostavil na nějaké důležité jednání. Za těmito drobnými, zdánlivě až anekdoticky vyostřenými vlastnostmi a činy prof. Chmelaře se však skrývalo něco podstatného: mravní odpovědnost člověka a vědce.

Prof. Chmelař vtiskl československé psychologii nejen smysl pro výzkum reálných problémů, které nutno řešit na vysoké teoretické a metodologické úrovni, nýbrž nám všem, jeho žákům, ukázal smysl a význam drobné vědecké práce, úctu ke zdánlivě nepatrným a často s obtížemi získávaným výsledkům a faktům a především vědomí, že psychologické poznání je neodmyslitelnou součástí poznání člověka, jeho přírodního a společenského prostředí.

Problémy a rozpory, které řešila zakladatelská generace Chmelařova, Rostoharova, Kratinova, Stavělova a Příhodova zdaleka nejsou odbytou historickou záležitostí. V nové podobě, za změněných okolností a podmínek řešíme obdobné otázky i v současnosti. Staré problémy jako by se nám vracely v novém převleku. Je proto stále aktuální uvědomit si zakladatelský význam a rozhodující úlohu těch, kteří stáli u zrodu moderní československé psychologie a po léta ji pozitivně ovlivňovali. Profesor Chmelař, na něhož budeme vždy s láskou a vděčností vzpomínat, má v naší vědě jedinečné, nezastupitelné a významné místo. Redakční rada

ZA JINDŘICHEM ROZSYPALEM

Stalo se smutnou skutečností, že významný československý psycholog práce, který se značnou měrou podílel na rozvoji tohoto oboru v praxi, Jindřich Rozsypal, prom. psycholog, není již mezi námi. Zemřel náhle, nečekaně, uprostřed činorodé práce, ve věku 56 let.

Životní ani profesní dráha Jindřicha Rozsypala nebyla jednoduchá. Narodil se v Mačole, v tehdejší Zakarpatské Ukrajině. Těsně před válkou se s rodiči přestěhoval do Otrokovic, kde ukončil základní školní docházku. Gymnázium vystudoval v Gottwaldově, psychologii a pedagogiku na PU v Olomouci. Postgraduální studia dětské psychologie a inženýrské psychologie absolvoval na KU v Bratislavě. Pracoval všude tam, kde jej bylo zapotřebí — byl pracovníkem KV ČSM, KNV, soustružníkem, ředitelem dětského domova i učitelem.

Významným mezníkem v jeho životě i v práci byl rok 1965, kdy nastoupil do n. p. Svit v Gottwaldově jako psycholog. Počáteční podmínky pro tuto práci nebyly nikterak příznivé. Názory na psychologii zde byly poplatné dřívějším zkušenostem s využíváním psychotechniky v bývalých Baťových závodech. Těžko si dnes dokážeme představit, kolik úsilí musel vynaložit pro jejich překonání. Vybudoval však a téměř dvě desetiletí vedl pracoviště, které svým personálním obsazením i odbornou úrovní je jedno z nejlepších ve svém oboru a jehož příklad sloužil i pro zřizování pracovišť dalších.

Vedle této nezměrné organizační i osvětové práce je obdivuhodný i rozsah jeho práce odborné. Řešil nebo podílel se na řešení nejrůznější problematiky. Z oblasti sociálně-psychologické a řízení je to např. problematika žen ve vedoucích funkcích, sociálně-psychologické aspekty přechodu pracovníků na jiný typ stroje a další. Z oblastí pracovních podmínek je to řada prací, zabývajících se psychologickou problematikou hromadné výroby, např. výskyt únavy u různých typů dopravníků, výskyt onemocnění ve vztahu k pracovním operacím, výzkum neurotických příznaků u pracovníků šicích dílen a další. Z oblasti personální a poradenské psychologie řešil otázky výběru pracovníků pro stroje se zvýšeným nebezpečím úrazu, poradenské činnosti při výběru kádrových rezerv, metodiky hodnocení pracovníků apod. Podílel se i na